

ชื่อวิทยานิพนธ์ : พุทธวิธีการสอนสตรีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
ผู้วิจัย : นางสาวอรอุมา อสัมภินวัฒน์
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร (พรรณา), ดร. ป.ธ. ๗, พธ.บ.
(ภาษาอังกฤษ), ศศ.ม. (พุทธศาสนศึกษา), พธ.ด.
พระพุทธศาสนา).
: ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ,อบ.(อภิธรรมบัณฑิต), บศ. ๙
ศศ.บ.(ภาษาอังกฤษ), ศศ.บ.(ภาษาไทย) พธ.ม.(พระพุทธศาสนา)
พธ.ด.(พระพุทธศาสนา)
วันสำเร็จการศึกษา : ๑๓ มีนาคม ๒๕๕๙

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมาย ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาสถานภาพของสตรีในพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนสตรีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนสตรีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า ทิศนะต่อสตรีในบริบทสังคมอินเดียในช่วงก่อนพุทธกาลและสมัยพุทธการนั้นแตกต่างกัน ในสมัยก่อนพุทธกาลสตรีอยู่ในฐานะที่ตกต่ำ การดำเนินชีวิตต้องอยู่ภายใต้กรอบความเชื่อของสังคม วัฒนธรรมและประเพณีของพราหมณ์ที่สืบทอดกันมา บทบาทที่มีความสำคัญอยู่บ้าง คือ บทบาทภรรยาและมารดา ในเรื่องความเกี่ยวข้องกับศาสนา สตรีจะเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาเพียงยุคพระเวท ต่อมาถึงยุคพราหมณ์ไม่มีปรากฏว่าสตรีได้เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา แต่เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น ผู้คนในสังคมอินเดียมีทิศนะต่อสตรีในทิศทางที่ดีขึ้น การดำรงชีวิต สถานภาพและบทบาท เปลี่ยนแปลงไป สตรีได้รับอิสรภาพในเรื่องของความคิดและจิตวิญญาณ โดยประเด็นความสามารถในการบรรลุธรรมถือเป็นจุดเด่น (Highlight) ของพระพุทธศาสนา

พระพุทธองค์ตรัสสอนธรรมแก่สตรีไว้มากมาย อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องราวและพุทธวิธีการสอนธรรมแก่สตรีจำนวน ๖ ท่าน ได้แก่ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี พระภัททากัจจนาเถรี พระปฐาจาราเถรี พระกิสาโคตมีเถรี นางวิสาขา และพระนางสามาวดี ซึ่งเป็นสตรีที่มีโอกาสเกี่ยวข้องและได้รับฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า ยกเว้นพระนางสามาวดีแม้ว่าไม่ได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์โดยตรงแต่สาวใช้ชื่อชุชุตตราเป็นผู้ฟังธรรมและนำมาสอนต่อ และธรรมอันประเสริฐนั้นสามารถนำท่านทั้งหลายไปสู่หนทางแห่งความสุขทั้งในระดับโลกียธรรมและโลกุตระธรรม จากการศึกษาชีวประวัติและภูมิหลังเราจะพบว่าสตรีทั้ง ๖ ท่านประสบความทุกข์ในเรื่องที่คล้ายคลึงกัน คือ การพลัดพรากจากสิ่งที่รักและสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักไป พระพุทธองค์ทรงใช้พุทธวิธีการสอนที่แตกต่างกันไปตามบุคคลที่แตกต่างกัน ซึ่งคำว่า ลักษณะบุคคลที่แตกต่างกัน คือ ตามจริตทั้ง ๖ ความพร้อม ความสุกงาม ความแสร้งแห่งอินทรีย์ญาณ (ตรงกับภาษาบาลี ว่า ปริปากะ) พระองค์จะพิจารณาว่าผู้ฟังแต่ละคนควรจะเรียนอะไร เรียนได้แค่ไหน หรือว่าสิ่งที่ต้องการให้เขารู้นั้น ควรสอนได้หรือยัง พุทธ

วิธีการสอนที่พระพุทธองค์ทรงใช้นั้นมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก กล่าวคือ มีทั้งแบบสาธกัจฉาหรือแบบสนทนา แบบบรรยาย และ แบบวางกฎข้อบังคับ แล้วแต่สถานการณ์ที่พระองค์ทรงเผชิญ และทรงใช้พุทธลีลาประกอบทั้ง ๔ วิธี คือ สันทิสสนาวิธี คือ ทรงอธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา , สมาทปนาวิธี ทรงจงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ, สมุตเตชนาวิธี ทรงเร้าใจให้แก้อั้วกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข่งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยมาก และสัมปหังสนาวิธี ทรงขโลมใจให้เข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง อีกทั้ง ทรงใช้อุบายในการสอนประกอบการอธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น อาทิ การอุปมา การยกขาคดหรืออนิทาน และใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน

จากการได้พบและฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า ส่งผลให้สตรีทั้ง ๖ ท่าน ได้บรรลุธรรมทั้งหมด โดยแบ่งเป็นภิกษุณี ๔ ท่าน บรรลุอรหัตผล ส่วนอุบาสิกา ๒ ท่าน บรรลุในระดับโสดาปัตติผล โดยสตรีแต่ละท่านมีจุดเด่นที่สะท้อนความเป็นตัวเองที่แตกต่างกัน อย่างพระมหาปชาบดีโคตมีเถรี เป็นสตรีที่มีความโดดเด่นให้เรื่องของการเป็นผู้นำ พระภักทากัจจนาเถรี มีความโดดเด่นของการเป็นภรรยาที่ดี พระปฏาจาราเถรีเป็นผู้โดดเด่นในเรื่องของการเป็นตัวแทนสตรีที่สะท้อนให้เห็นความทุกข์จากความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก พระกิสาโคตมีเถรี โดดเด่นในการเป็นมารดาที่มีความรักต่อบุตร นางวิสาขา เป็นสตรีที่เป็นมหาอุบาสิกา ผู้มีจริยวัตรงดงามทั้งภายนอกและภายใน และพระนางสามาวดี ผู้มีความเป็นเลิศในความเมตตาหาคนอื่นเสมอเหมือน ซึ่งสารธรรมที่ได้จากท่าน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในบทบาทต่าง ๆ แก่สตรีในสังคมปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็น หลักธรรมสำหรับผู้ผู้นำ อาทิ อิทธิบาท ๔ , พรหมวิหาร ๔ , สังคหัตถ์ ๔ หลักธรรมสำหรับภรรยา อาทิ ภรรยา ๗ จำพวก, ทิศ ๖ , สมชีวิธรรม , ฆราวาสธรรม ๔ หลักธรรมสำหรับการใช้ชีวิตของสตรี อาทิ ศีล ๕ , อัตถะ ๓ หลักธรรมสำหรับอุบาสิกา อาทิ อุบาสกธรรม ๗ และอานิสงส์ที่ได้จากการถวายทาน เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธองค์ทรงมีหลักธรรมกำกับความประพฤติไว้ให้แต่สตรีในทุกบทบาท เพื่อเป็นคู่มือชีวิตอันยอดเยี่ยมที่สตรีควรน้อมรับและนำไปปฏิบัติ